

Damian Gwóźdź

Proces kształtowania się polityki zagranicznej Indonezji po 1998 roku

Historia i Polityka nr 13 (20), 79-96

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Damian GWÓŹDŹ
Uniwersytet Warszawski

Proces kształtowania się polityki zagranicznej Indonezji po 1998 roku

Indonesia's Foreign Policy-Making Process after 1998

Abstract: Indonesia has become one of the most internationally “compelling” entities nowadays. Its economic development, large and mobile society, political reforms as well as the impressive combination of Islam and democracy attract world’s attention. Indonesia has every right to be regarded as one of the regional powers, or even the emerging leader in Southeast Asia. The breakthrough came along with the overthrow of president Suharto in 1998. The new authorities started to implement variety of reforms in the entire country that are still in process. The transposition of Indonesia’s role and image in the world created also a need for adopting a new, completely fresh approach towards its foreign policy. This paper focuses on foreign policy of Indonesia since 1998 till current days. It examines its main goals and relations with its neighbors, world’s great powers, as well as the involvement of Indonesia within the international organizations. Indonesia is without a doubt *primus inter pares* in the Association of Southeast Asia Nations and in the Asia-Pacific Economic Cooperation. Indonesia recognizes its participation within ASEAN as the cornerstone of national foreign policy. Since ASEAN’s establishment in 1967, Indonesia has lead that organization from behind. Nowadays, Indonesia tries to overhaul the whole ASEAN system by pushing for the promotion of democracy and human rights as one of the key agendas for the organization. Within last few years, there was also a deeper Indonesian involvement in G20. Indonesian experience of financial crisis in late 90s and years of economic recession during New Order helps to understand the challenges in today’s world. Sharing that experience within G20, Indonesia initiated different action related to safeguard the international financial institutions and world banking system. The last years brought also a great change in the foreign policy of Indonesia in terms of its relations with the People’s Republic of China and the United States of America. China is no longer regarded as a threat for Indonesia’s elites, but as a prospective economic partner. The diplomatic relations with the United States have been strengthened in recent years as well. Last but not least, the paper focuses on the relations of Indonesia with its closest neighbors. After years of diplomatic discourse and antagonism with the government in Kula Lumpur, Singapore, or Canberra, Indonesia initiates a new phase of cooperation. The years of *Konfrontasi* are over and Indonesian government opened a new chapter and enjoys the cooperation with Australia, Malaysia, Singapore, and Thailand. Indonesia may be, without a doubt, considered as both regional and middle power, as well as the emerging economic power.

Keywords: Indonesia, foreign policy, ASEAN, Southeast Asia, international relations

Słowa kluczowe: Indonezja, polityka zagraniczna, ASEAN, Azja Południowo-Wschodnia, stosunki międzynarodowe

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie syntetycznej analizy głównych kierunków polityki zagranicznej Indonezji na przestrzeni ostatnich lat. Podjęta zostanie tutaj próba określenia podstawowych założeń, zasad, wyzwań, jak i specyfiki relacji Indonezji z zagranicznymi podmiotami. Temat ten jest szczególnie istotny ze względu na rolę tego państwa we współczesnym świecie. Indonezja to jedno z największych państw Azji Południowo-Wschodniej, posiada czwartą najliczniejszą populację, w tym największą liczbę wyznawców islamu na całym globie, a dodatkowo jest ona symbolem pokojowej transformacji i odejścia od systemu rządów autorytarnych. Indonezja to również niewątpliwy lider wśród państw ASEAN i pewnego rodzaju „pomost” łączący kontynent azjatycki ze światem zachodu, w tym z pobliską Australią i Nową Zelandią. Władze w Dżakarcie to również strategiczny partner ekonomiczny, imponujący tempem rozwoju gospodarczego, uznany za pewnego rodzaju przeciwwagę dla potęgi Chin czy Indii w regionie. Równie istotnym elementem staje się percepcja postrzegania świata zewnętrznego przez indonezyjskie elity, związana z coraz większym zaangażowaniem tego państwa w globalną politykę. Indonezja to członek G20, aktywnie działający na rzecz APEC i kluczowy partner w Organizacji Współpracy Islamskiej¹. Nie można również zapominać o coraz istotniejszej roli diaspory indonezyjskiej w regionie azjatyckim, a także o aspiracjach tego państwa do reprezentowania społeczności muzułmańskiej i państw rozwijających się na forum międzynarodowym.

Podjęcie tematyki indonezyjskiej polityki zagranicznej motywowane było również pewnego rodzaju przemilczaniem tego zagadnienia ze strony światowych ośrodków naukowych. Większość instytucji zajmujących się studiami indonezyjskimi skupia się na przemianach politycznych i kwestiach bezpieczeństwa w tym państwie. Centralnym przedmiotem zainteresowania stają się procesy demokratyzacji, modernizacji polityczno-gospodarczej, aspekty związane z konfliktami w regionie Aceh i na Papui oraz te, odnoszące się do pozycji Indonezji w ramach ASEAN. Tylko nieliczni autorzy i instytucje – tacy jak Daniel Novotny i Instytut Studiów Wschodnioazjatyckich w Singapurze (ISEAS) – poświęcają uwagę polityce zagranicznej Indonezji. Dodatkowo, literatura dotycząca tego przedmiotu pocho-

¹ Organizacja międzynarodowa powstała w 1969 roku. Jej statutowym celem jest praca na rzecz zacieśniania współpracy o charakterze gospodarczym, naukowym i kulturowym pomiędzy państwami muzułmańskimi. Indonezja jest jednym z członków założycielskich Organizacji Współpracy Islamskiej.

dzi w przeważającej mierze z zagranicznych ośrodków i ma postać pozycji anglojęzycznych². Wśród rodzimych indonezyjskich instytucji jednymi ośrodkami podejmującymi temat polityki zagranicznej są wydział studiów politycznych i stosunków międzynarodowych Uniwersytetu Indonezyjskiego w Depok (*Universitas Indonesia*) oraz Uniwersytet Gadjah Mada w Yogyakarta. Niniejszy artykuł będzie próbą przedstawienia zarówno wymiaru podmiotowego, jak i przedmiotowego współczesnej polityki zagranicznej Indonezji. Analizie zostanie poddana rola Indonezji w grupie państw ASEAN, G20 i APEC, a także jej relacje z takimi państwami, jak Chiny, Stany Zjednoczone czy Australia. W zakresie przedmiotowym zostanie wskazane zaś, jaką rolę w kształtowaniu i realizacji polityki zagranicznej Indonezji odgrywają zagadnienia związane z gospodarką, demokratyzacją, bezpieczeństwem czy ekologią.

Cele indonezyjskiej polityki zagranicznej

Każde współczesne państwo tworzy swoją politykę zagraniczną w oparciu o wiele czynników zarówno endo-, jak i egzogenicznych. Nie inaczej jest także z Indonezją. Podstawowym elementem wpływającym na politykę zagraniczną tego państwa jest bez wątpienia jego historia. Indonezja jest relatywnie młodym państwem, które uzyskało niepodległość dopiero w 1945 roku, zaś w 1998 roku wyzwoliło się z pod wieloletnich rządów autorytarnych, w tym rządów na początku prezydenta Suharto, potem zaś Sukarno. Istotną rolę w procesie kształtowania polityki zagranicznej Indonezji odgrywa także jej położenie geopolityczne. Jest to państwo wyspiarskie ulokowane u wybrzeży dwóch oceanów, geograficznie zaliczane do kontynentu azjatyckiego, znajdujące się w południowej jego części. W rzeczywistości jest to „pomost” łączący tzw. Północ z Południem granicząc poniżej równika z Australią, zaś powyżej z Malezją, Wietnamem czy Filipinami. Istotną rolę odgrywa również bliskość Chin, Singapuru, Japonii czy całego basenu Morza Południowochińskiego. Sąsiedztwo tak wielu podmiotów intensyfikowana przez zaangażowanie w tym regionie Stanów Zjednoczonych kreuje dla Indonezji wiele atutów, jak i trudności w procesie artykulacji efektywnej polityki zagranicznej.

Istotnym czynnikiem warunkującym zaangażowanie Indonezji na świecie jest także jej struktura wyznaniowa. Szacuje się, że ponad 88% z 237 mln mieszkań-

² Szacuje się, że blisko 90% książek i artykułów z zakresu nauk o polityce poświęconych Indonezji zostało stworzone przez zagranicznych badaczy w innym języku niż Bahasa Indonesia.

ców Indonezji wyznaje Islam³. Religia ta odgrywa kluczową rolę we wszystkich sferach życia publicznego oddziałując na tamtejsze partie polityczne, władze samorządowe, stowarzyszenia, ruchy społeczne, jak i system edukacyjny czy pozycję, i rolę kobiet⁴. Dodatkowo jest to ciągle państwo rozwijające się, łączące w sobie zarówno system demokratycznych rządów prawa, radykalne myśli Islamu, jak i (coraz mniej aktywne na przestrzeni ostatnich lat) przywiązanie do postawy „niezaangażowania” na globalnej scenie politycznej.

Kluczowe determinanty działań indonezyjskiej dyplomacji zostały wskazane przez prezydenta Yudhoyono podczas jego pierwszego przemówienia dotyczące polityki zagranicznej po objęciu nowej funkcji. Polityk ten stwierdził, że na „międzynarodową tożsamość” Indonezji składają się konstatacje, że to czwarte największe pod względem ludności państwo świata, posiadające największą populację wyznawców islamu i stanowiące trzecie największe społeczeństwo żyjące w systemie rządów demokratycznych⁵. Yudhoyono podkreślił również, że jego państwo to unikatowy przykład na to, że demokracja, Islam i nowoczesność mogą ze sobą współdziałać dla dobra całego społeczeństwa⁶. Jednocześnie polityk ten zaznaczył, że jego ojczyzna musi aktywniej podejmować bardziej zdecydowane działania, stać się podmiotem kreującym i dbać o swoje strategiczne interesy. Indonezyjska dyplomacja już od dłuższego czasu podejmowała wysiłki na rzecz dokładniejszego określenia strategicznych i żywotnych płaszczyzn oddziaływania polityki zagranicznej swojego państwa. Wśród priorytetów znalazły się m.in. takie obszary zainteresowań, jak gospodarka, bezpieczeństwo, demokratyzacja regionu, a także ekologia i ściślejsza integracja o charakterze multi- i bilateralnym.

Jeszcze na krótko przed początkiem azjatyckiego kryzysu finansowego z 1997 roku światowe instytucje prognozowały wielki sukces indonezyjskiej gospodarki. Bank Światowy uznał nawet, że Indonezja może stać się w przyszłości jednym z tzw. azjatyckich tygrysów⁷. Pogląd ten uległ zmianie w wyniku recesji końca XX wieku. Azjatycka zapaść finansowa doprowadziła Indonezję na skraj bankructwa. Potężna inflacja, ubóstwo, problemy z walutą i w końcu spadek PKB o bli-

³ T. Miller, *Mapping the Global Muslim Population: A Report on the Size and Distribution of the World's Muslim Population*, Waszyngton 2009.

⁴ Zob. M. van Bruinessen, *Contemporary Development in Indonesian Islam, Explaining the „Conservative Turn”*, Singapur 2013.

⁵ Przemówienie prezydenta Republiki Indonezji przed Indonezyjską Radą Spraw Zagranicznych w Dżakarcie, w dniu 19 maja 2005 roku, www.presidentri.go.id, odczyt z 19.05.2013.

⁶ Ibidem.

⁷ M. Ch. Basri, *Indonesia's Role in the World Economy: Sitting on the Fence*, [w:] *Indonesia Rising, The Repositioning of Asia's Third Giant*, red. A. Reid, Singapur 2012, s. 29.

sko 14% w 1998 roku⁸ zapoczątkowały procesy transformacji państwa i przyczyniły się do obrania nowej drogi w zagranicznej polityce ekonomicznej. Obecnie rozwój gospodarczy państwa to główny i żywotny cel dla indonezyjskich władz. Administracja postawiła na liberalizację przepisów dotyczących wymiany handlowej, podjęła działania na rzecz ściągania zagranicznego kapitału i otworzyła się na współpracę gospodarczą z nowymi, dotychczas uznawanymi za wrogie, państwami. Efektem tych działań stało się zawarcie wielu umów o współpracy handlowej i inwestycyjnej, wśród których należy wymienić Wszechstronne Porozumienie pomiędzy Indonezją i Japonią (*Indonesia-Japan Comprehensive Agreement*), a w ramach ASEAN stworzenie strefy wolnego handlu z Chinami⁹. Kluczowym elementem pozostaje również kwestia regionalnej integracji gospodarczej z innymi państwami ASEAN. W tym zakresie Indonezja wspiera tzw. regionalne trójki wzrostu¹⁰. Jest to forma współpracy pomiędzy prowincjami różnych państw obejmująca wzajemne wspieranie inwestycji i rozwoju gospodarczego swoich regionów. Pierwszy taki trójkąt powstał w 1989 roku, łącząc Singapur, Johor Bahru w Malezji i indonezyjską wyspę Riau¹¹. Obecnie w regionie mamy już kilkanaście takich płaszczyzn kooperacji, zaś Indonezja jest jednym z głównych państw partycypujących w tej formie współpracy.

Coraz istotniejszą rolę w indonezyjskiej polityce zagranicznej odgrywają także kwestie bezpieczeństwa. Przez lata podejście państwa do tego zagadnienia oparte było na zasadzie nieingerencji w kwestie zewnętrzne. Obecnie podejście to uległo modyfikacji. Przejawia się ona po pierwsze w coraz większym zaangażowaniu na rzecz budowania regionalnych i globalnych systemów bezpieczeństwa, po drugie zaś w promocji demokratyzacji i praw człowieka. Pierwszy z wymienionych elementów został zmanifestowany poprzez wzmożoną aktywność Indonezji, w trakcie jej kadencji jako niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ. Państwo to wsparło m.in. rezolucję nr 1747 dotyczącą nałożenia sankcji na Iran¹². Dżakarta w ostatnich latach podjęła również działania na rzecz normatywizacji kwestii bezpieczeństwa ze swoimi najbliższymi sąsiadami. Służyć temu miały m.in. porozumienia z Australią i Singapurem oraz wysiłki na rzecz implementacji rozstrzygnięć Układu o Nierozprzestrzenianiu Broni Jądrowej (*Nuclear Non-Proliferation Treaty, NPT*) oraz ustanowienia strefy bezatomowej w regionie. Z punk-

⁸ H. Hill, *The Indonesian Economy in Crisis*, Singapur 1999, s. 23.

⁹ M.Ch. Basri, op. cit., s. 39.

¹⁰ K.N. Nawrot, *Determinanty rozwoju gospodarczego państw ASEAN*, Warszawa 2008, s. 80–83.

¹¹ Ibidem, s. 80.

¹² D.F. Anwar, *The Impact of Domestic and Asian Regional Changes on Indonesian Foreign Policy*, [w:] *Southeast Asian Affairs 2010*, red. D. Singh, Singapur 2010, s. 130–131.

tu widzenia krzewienia demokratyzacji i ochrony praw człowieka można wskazać m.in. na próby nacisku wywierane przez Dżakartę na Myanmar. Służyć temu miało przykładowo spotkanie ministrów spraw zagranicznych Indonezji i Birmy w 2011 roku. Marty Natalegwan stwierdził wtedy, że jednym z kluczowych celów jego resortu jest bliska współpraca z władzami w Rangunie na rzecz promocji demokracji i reform politycznych w tym kraju¹³.

Indonezja jest państwem położonym w jednym z najbardziej nieprzyjaznych pod względem klimatu i środowiska naturalnego regionów. Częste trzęsienia ziemi, erupcje wulkanów, powodzie, a nawet tsunami nękają obszar całego państwa. Coraz bardziej palącym tematem stają się również kwestie związane z dewastacją środowiska, w tym akwenów morskich, oraz ze zmianami klimatycznymi, które stanowią główne zagrożenie dla bezpieczeństwa i rozwoju państwa. Zdając sobie sprawę z powagi sytuacji, Indonezja umieściła zagadnienia związane z ekologią i zmianami klimatycznymi w centralnym miejscu w hierarchii swoich celów polityki zagranicznej. Podejście to poskutkowało m.in. zorganizowaniem w 2008 roku konferencji w sprawie zmian klimatycznych na Bali, a rok później Światowej Konferencji Oceanów (*World Ocean Conference*) w miejscowości Menado¹⁴. Indonezja to także jedno z pierwszych państw, które ratyfikowało Protokół z Kioto i jeden z głównych beneficjentów międzynarodowej pomocy na rzecz walki ze skutkami zmian klimatu¹⁵.

Współpraca Indonezji z organizacjami międzynarodowymi

Wśród najważniejszych kierunków współpracy o charakterze multilateralnym Indonezji znajduje się Wspólnota Gospodarcza Azji i Pacyfiku (*Asia-Pacific Economic Cooperation* – APEC). Organizacja ta przyjmuje charakter regionalnego forum skupiającego się na promowaniu wolnego handlu i inwestycji wśród państw wybrzeża Pacyfiku. Pomimo że Indonezja jest członkiem wspólnoty od momentu jej powołania, to dopiero w ostatnich latach można zauważyć zwiększające się zaangażowanie Dżakarty na forum tej instytucji, zaś za punkt kulminacyjny integracji w ramach APEC należy uznać rok 2013, kiedy to Indonezja przejmuje w niej przewodnictwo. Wśród priorytetów na okres swojej prezydencji dyplomacja indonezyjska umieściła m.in. implementację tzw. Celów z Bogor przyjętych w 1994

¹³ J. Lang, *Indonesia-Myanmar Relations: Promoting Democracy in South-East Asia*, www.fairobserver.com, odczyt z 20.05.2013.

¹⁴ F. Jotzo, *Can Indonesia lead on Climate Change?*, [w:] *Indonesia Raising...*, s. 93–114.

¹⁵ *Ibidem*, s. 97–99.

roku¹⁶, zapewnienie państwom członkowskim zrównoważonego rozwoju oparte- go na wzmocnieniu konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw oraz pro- mocję powiązań między państwami APEC poprzez wspieranie wzajemnych in- westycji w infrastrukturę, kapitał ludzki oraz instytucje¹⁷. Za główny cel swoje- go przewodnictwa w APEC Indonezja przyjęła generalną rewitalizację i rozwój tej organizacji, optując m.in. za implementacją w ramach APEC postanowień agen- dy rozwoju z Doha, który to proces znalazł się *de facto* w impasie od 2008 roku¹⁸. Znaczenie integracji w ramach APEC oraz potrzebę dalszego zacieśniania więzi pomiędzy jej członkami podkreśla sam prezydent Indonezji Yudhoyono. Polityk ten podczas jednego ze swoich przemówień stwierdził, że: „każdy dialog prowa- dzony w ramach APEC będzie determinował przyszłość zarówno indonezyjskiej gospodarki, jak i wszystkich członków tego forum”¹⁹. Dodatkowo Indonezja wi- dzi w APEC możliwość promowania regionalnej integracji gospodarczej oraz im- plementacji szeroko pojętych założeń zrównoważonego rozwoju w regionie Azji Południowej. Służyć temu miał m.in. zwołany na Wyspę Bali w październiku 2013 roku szczyt przedstawicieli państw członkowskich tej organizacji. Spotkanie to zostało poświęcone w głównej mierze kwestiom związanym z przeciwdzia- łaniem światowemu kryzysowi finansowemu oraz omówieniu najbardziej prawdopo- dobnych form i ścieżek głębszej współpracy gospodarczej w regionie²⁰. Sam prezy- dent Yudhoyoo otwierając szczyt stwierdził, że wszyscy członkowie APEC dotkli- wie odczuli skutki światowej depresji, dlatego też stoi przed nimi jeszcze ważniej- sze zadanie polegające na pogłębianiu dalszej współpracy w celu odbudowy regio- nalnej i globalnej gospodarki²¹.

¹⁶ Cele z Bogor zostały przyjęte na podstawie tzw. Deklaracji z Bogor podczas spotkania przy- wódców państw APEC w 1994 roku w Indonezji. Skierowane zostały zarówno do grupy państw rozwiniętych (miały zostać osiągnięte przez nie do 2010 roku), jak i do krajów rozwijających się re- gionu, dla których cezurą czasową ustanowiono rok 2020. Dotyczyły one głównie wzmocnienia i otwarcia się na multilateralną wymianę handlową, liberalizacji zasad handlu w regionie oraz in- tensyfikacji współpracy gospodarczej między państwami członkowskimi APEC.

¹⁷ *Indonesia's APEC Chairmanship of 2013: Key Priorities and Future Agenda*, [w:] RSIS Policy Report, Singapur 2013.

¹⁸ L. Yulisman, *Indonesia Asks APEC to Kickstart Doha Talks*, The Jakarta Post, 21.04.2013, s. 13.

¹⁹ N. Osman, *RI Urged to Seize Momentum at APEC*, The Jakarta Post, 25.04.2013, s. 11.

²⁰ Y.O. Thamrin, *Panduan APEC Indonesia 2013, Mewujudkan Perekonomian Kawasan Yang Tangguh, Penggerak Petumbuhan Global*, Dżakarta 2013.

²¹ Przemówienie powitalne wygłoszone przez prezydenta Indonezji Susuilo Bambang Yudhy- ono z dnia 7 października 2013 roku, wygłoszone na indonezyjskiej Wyspie Bali w trakcie szczytu przedstawicieli państw APEC, www.voiceofrussia.com, odczyt z 27.12.2013.

Integracja w ramach APEC to nie jedyny multilateralny przejaw zaangażowania Indonezji we współczesnym świecie. Na drugim miejscu, wśród najważniejszych kierunków polityki zagranicznej Indonezji wymienia się współpracę tego państwa z grupą państw G20. Aktywność Indonezji w tej organizacji stała się m.in. kluczowym priorytetem dla prezydenta Yudhoyono. G20 uznawana jest obecnie za jedną z najbardziej prominentnych oraz perspektywicznych form współpracy międzynarodowej w dziedzinie przeciwdziałania międzynarodowym kryzysom gospodarczym. Państwa wchodzące w jej skład wypracowują ponad 80% globalnego dochodu²², decydując *de facto* o rozwoju lub stagnacji wszystkich pozostałych podmiotów społeczności międzynarodowej. Członkami tej organizacji są państwa ze wszystkich kontynentów, zarówno te wysoko rozwinięte, jak i znajdujące się jeszcze w fazie transformacji, do których zaliczana jest właśnie Indonezja. Jej członkostwo ma szczególne znaczenie nie tylko dla samych Indonezyjczyków, ale i dla wielu innych państw znajdujących się w fazie głębokich przemian ustrojowo-gospodarczych. Państwo to bowiem kreuje się na reprezentanta grupy krajów rozwijających się, zaś jako jedyny członek G20 z regionu Azji Południowo-Wschodniej chce uchodzić również za rzecznika całego ASEAN²³. Możliwość interakcji z mocarstwami gospodarczymi świata w ramach tej organizacji to także szansa na zdobycie uznania wśród innych podmiotów. Dodatkowo współpraca z państwami grupy G20 to dla indonezyjskiego rządu ważny argument dowodzący, że wysiłki administracji publicznej przynoszą sukces, a Indonezja wywiera coraz większy wpływ na losy współczesnej gospodarki światowej²⁴.

Z członkostwem Indonezji w G20 wiążą się także obowiązki względem nie tylko własnych obywateli, ale i całej społeczności międzynarodowej. Wśród indonezyjskich decydentów silne jest przekonanie o ważnej roli ich państwa w walce ze skutkami globalnych kryzysów finansowych, w przeciwdziałaniu korupcji i podejmowaniu działań na rzecz poprawy losu najbiedniejszych. W ramach omawianej organizacji Indonezja brała bardzo aktywny udział w wielu projektach poświęconych m.in. poprawie zarządzania długiem publicznym we współczesnych gospodarkach, implementacji działań aktywizujących dla małych i średnich przedsiębiorstw czy też mających na celu zmniejszenie wynagrodzeń dla członków zarzą-

²² Red. Y.P. Hermawan, *The role of Indonesia in the G20: Background, Role and Objectives of Indonesian's Membership*, Dżakarta 2011, s. 4.

²³ W. Weck, *ASEAN and G20 – Indonesia's Foreign Policy Perspectives*, KAS International Report, nr 2, Berlin 2011, s. 22–37.

²⁴ Z. Salim, *Indonesia in the G20: Benefits and Challenges Amidst National Interests and Priorities*, [w:] *G20 – Perceptions and Perspectives for Global Governance*, red. W. Hofmeister, Berlin 2011, s. 98–99.

dów największych banków²⁵. Państwo to odgrywa również istotną rolę na płaszczyźnie walki ze światowym ubóstwem. Sukcesem Indonezji stało się m.in. przyjęcie tzw. Zobowiązań z Dżakarty (*Jakarta Commitment*) w 2009 roku. Dokument ten dotyczy walki z biedą za pomocą m.in. bardziej efektywnego partnerstwa współczesnych państw²⁶. Dodatkowo coraz częściej można zauważyć, że Indonezja na forum G20 zacieśnia współpracę z innymi przedstawicielami państw rozwijających się, takimi jak RPA, Argentyna czy Brazylia, przyjmując nawet rolę lidera. Dżakarta zdaje sobie sprawę, że wszystkie te państwa doświadczają *de facto* tych samych trudności rozwojowych, a artykułując je wspólnie, są w stanie odnieść większy sukces w ich przezwyciężaniu.

Kolejnym i bez wątpienia najważniejszym forum realizacji celów indonezyjskiej polityki zagranicznej o charakterze regionalnym pozostaje organizacja państw ASEAN. Zaangażowanie Indonezji w działania ASEAN, jak stwierdził minister spraw zagranicznych Marty Natalegaw nie jest opcją do wyboru, ale naturalnym stanem rzeczy²⁷. Integracja w ramach tego stowarzyszenia pozostaje głównym i niepodważalnym celem indonezyjskiej polityki zagranicznej. Podejście Indonezji do ASEAN uległo jednak pewnej modyfikacji. W okresie ostatniej dekady można zauważyć, że Dżakarta odrzuciła tzw. niskie ujęcie ASEAN (*low policy approach*) i obiera ścieżkę podejmowania bardziej zdecydowanych i wymagających działań. Indonezja jest członkiem tego stowarzyszenia od początku jego istnienia, a w Dżakarcie znajduje się siedziba i sekretariat organizacji. Na przestrzeni lat Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej wykazywało się raczej pasywnym podejściem do zewnętrznego świata. Sposób działania tej organizacji – tak zwany *ASEAN way* – oparty został na zasadzie nieingerencji (*non-interference*) w wewnętrzne sprawy państw członkowskich, podejmowania decyzji za pomocą konsensusu oraz na minimalizowaniu nacisków w kwestii regionalnej integracji²⁸. Obecnie Indonezja widzi przyszłość ASEAN w bardziej aktywny sposób, czemu mają służyć liczne inicjatywy promowane na forum organizacji. Po pierwsze Dżakarta zainicjowała działania mające na celu m.in. przekształcenie tej organizacji w bardziej spójną, a przez to efektywniejszą platformę integracji. Służyć temu miała m.in. propozycja powołania tzw. Społeczności ASEAN (*ASEAN Community*) zawarta w deklaracji z Bali z 2003 roku (*Bali Concord II*). Twór ten oparty został na trzech filarach: pierwszym – zacieśnianiu współpracy gospodarczej mię-

²⁵ Ibidem, s. 100–102.

²⁶ Ibidem, s. 101–103.

²⁷ Wypowiedź Ministra Spraw Zagranicznych Indonezji M. Natalegaw podczas siódmej ogólnej konferencji Rady Współpracy Bezpieczeństwa 16 października 2009 roku w Dżakarcie.

²⁸ D.F. Anwar, op. cit., s. 132.

dzy państwami członkowskimi, drugim – większej integracji w zakresie bezpieczeństwa oraz trzecim – intensyfikacji współpracy na płaszczyźnie społeczno-kulturowej²⁹. Indonezja podjęła również wzmożone działania na rzecz implementacji w ASEAN demokratycznej zasady rządów prawa, poszanowania praw człowieka oraz reguł tzw. dobrego zarządzania (*good governance*). Wynikiem tego stało się powołanie w 2009 roku Międzyrządowej Komisji ds. Praw Człowieka ASEAN (AICHR)³⁰. Kolejnym krokiem Indonezji, nastawionym na demokratyzację ASEAN, stało się stworzenie forum demokratycznego ASEAN (BDF). Pierwsze – zwołane w 2008 roku na Bali – było przejawem integracji zarówno państw o demokratycznym systemie rządów, jak i pozostałych, aspirujących dopiero do takiego miana. Forum to miało także stać się areną dla wymiany doświadczeń oraz płaszczyzną porozumienia ponadnarodowego w zakresie bezpieczeństwa i rozwoju. Inicjatywa ta, ciągle rozwijana, zaczęła przynosić pierwsze rezultaty. Już na drugie forum, zwołane w 2009 roku do Denpasr, przybyły delegacje m.in. z Japonii, Brunei Darussalam i Timoru Wschodniego³¹.

Analizując znaczenie ASEAN dla indonezyjskiej polityki zagranicznej, bez wątpienia należy wskazać, że organizacja ta ma do odegrania znacznie ważniejszą rolę niż tylko zbudowanie platformy porozumienia dla państw regionu. ASEAN ma zapewnić tzw. dynamiczną równowagę (*dynamic equilibrium*) dla mniejszych państw Azji Południowo-Wschodniej względem rosnących w siłę Chin czy Indii³². Koncepcja ta polegałaby na wypracowaniu wspólnej strategii wobec mocarstw regionu i świata, zapewniając w ten sposób gwarancję przestrzegania praw „maluczkich” w regionie. Działanie w tym kierunku nie jest jednak łatwe, co ujawniło spotkanie państw ASEAN w Phnom Penh w 2012 roku. Wysiłki Indonezji i kilku innych państw podejmowane na rzecz wypracowania wspólnego sposobu postępowania w sprawie dostępu do Morza Południowo-Chińskiego nie doprowadziły do osiągnięcia porozumienia³³. Brak zgody w tak istotnej kwestii ukazał słabość ASEAN, rozdrobnienie procesu decyzyjnego i niemożność uzyskania konsensusu nawet w najbardziej żywotnych dla członków tej organizacji sprawach.

²⁹ Ibidem, s. 133.

³⁰ H.U.K. Joro-Jakti, *Kebangkitan Kembali Asia Timur*, Dżakarta 2012, s. 47–79.

³¹ D.F. Anwar, op. cit., s. 136–137.

³² C.P.F. Luhulima, *Indonesia and ASEAN beyond 2014*, Jakarta Post, 7.02.2013, s. 12–14.

³³ Ibidem.

Stosunki Indonezji z mocarstwami

Położenie Indonezji nieopodal wybrzeży kontynentalnej Azji oraz w sąsiedztwie Oceanu Spokojnego i Indyjskiego spowodowało, że państwo to poddawane jest oddziaływaniu wielu mocarstw. Bliskość Chin, Indii, Australii, a także duże zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w tym regionie kształtują potrzebę obrania przez Indonezję odpowiedniej linii politycznej względem wszystkich wymienionych aktorów. Bez wątpienia pierwsze, najważniejsze i kluczowe miejsce w relacjach zagranicznych Dżakarty należy przyznać Chińskiej Republice Ludowej. Historia stosunków indonezyjsko-chińskich nie należy jednak do najłatwiejszych. Cieniem na wzajemnych relacjach kładzie się okres prezydentury Suharto i silna w Indonezji niechęć do licznej tam chińskiej diaspory. Polityka rządów *New Order* zakazywała jakichkolwiek kontaktów z kontynentalnymi Chinami, zamrażając równocześnie wzajemne stosunki dyplomatyczne. Chiny jednak to bez wątpienia kluczowe dla regionu i całego świata mocarstwo gospodarcze, z czego w ostatnich latach zaczęła zdawać sobie sprawę również administracja indonezyjska.

Ogólne postrzeganie Chin przez elity indonezyjskie jest dosyć negatywne. „Państwo Środka” zwykle przedstawiane jest przez nie jako arogancki, agresywny, nastawiony ekspansjonistycznie i rywalizujący z Indonezją o wpływy podmiot. Często również w mentalności tamtejszych polityków Chiny utożsamiane są z zagrożeniem dla interesów ich państwa³⁴. Jest to jednak wartościowy partner gospodarczy i handlowy, a normalizacja wzajemnych relacji bez wątpienia przynosi obopólne korzyści. Przełomowym momentem we wzajemnych stosunkach stało się podpisanie w 2005 roku porozumienia o strategicznym partnerstwie (*China-Indonesia Strategic Partnership*). Jego sygnatariusze zobowiązali się do promowania wzajemnych inwestycji oraz nawiązania współpracy w sektorze energetycznym. Pekin zobowiązał się dodatkowo do udzielenia Indonezji niskoprocentowanej pożyczki o wartości 300 milionów USD oraz do pomocy w odbudowie zniszczonej przez tsunami prowincji Aceh³⁵. Porozumienie to stało się punktem zwrotnym w relacjach między obydwojma państwami, zapoczątkowując serię wzajemnych wizyt na najwyższych szczeblach politycznych i przyczyniając się do dalszych ustępstw po obu stronach. Z biegiem czasu zostały podpisane także kolejne porozumienia dotyczące m.in. kwestii bezpieczeństwa i wymiany kulturalnej³⁶. Klu-

³⁴ D. Novotny, *Torn between America and China, Elite Perception and Indonesian Foreign Policy*, Singapur 2010, s. 179–224.

³⁵ W. Chongbo, *Forging Closer Sino-Indonesia Economic Relations and Policy Suggestions*, Ritsumeikan International Affairs, Vol. 10, Tokio 2011, s. 119–140.

³⁶ Ibidem.

czową rolę we wzajemnych relacjach ciągle jednak odgrywają kwestie gospodarcze. Chiny są jednym z głównych eksporterów inwestycji bezpośrednich do Indonezji. Z roku na rok zwiększa się również wartość wzajemnej wymiany handlowej. W 2003 roku wynosiła ona zaledwie 3,8 miliarda USD, a w 2010 roku sięgnęła już ponad 36 miliardów³⁷.

Kolejnym podmiotem wskazywanym obecnie za jednego najważniejszych partnerów Indonezji należy uznać USA. Podejście Indonezji do relacji ze Stanami Zjednoczonymi po zimnej wojnie można scharakteryzować jako ambiwalentne i pełne sprzeczności. Początek lat 90. ubiegłego stulecia to okres napięć spowodowanych m.in. coraz większym zainteresowaniem USA regionem Azji Południowo-Wschodniej, zarzutami Waszyngtonu dotyczącymi nierespektowania praw człowieka przez władze w Dżakarcie oraz imperialistycznymi zapędami USA na forum Międzynarodowego Funduszu Walutowego (*International Monetary Fund – IMF*) i Banku Światowego³⁸. Jako niełatwy okres należy również określić początek XXI wieku. Zbrojna interwencja wojsk amerykańskich w Afganistanie, a następnie w Iraku wywołała falę demonstracji antyamerykańskich w całej Indonezji. Radykałowie islamscy zażądali nawet zerwania stosunków dyplomatycznych z Waszyngtonem³⁹. Amerykę posądzano również o próbę zawłaszczenia korzyści z eksploatacji indonezyjskich zasobów naturalnych. Przykładem może być kazus przyznania amerykańskiemu konsorcjum ExxonMobil licencji na eksploatację złóż w tzw. obszarze Cepu. Wielu prominentnych członków największych partii politycznych przeciwstawiło się tej decyzji, uznając ją za rażące naruszenie interesów państwa⁴⁰.

Obecnie sytuacja wygląda znacznie lepiej. Dżakarta świadoma jest siły i zaangażowania USA w regionie, dlatego też podjęła usilne starania na rzecz zacieśnienia więzi ze Stanami Zjednoczonymi. Efektem tych starań stało się m.in. zwiększenie współpracy gospodarek obydwu państw. Od 2009 roku eksport indonezyjskich dóbr do USA stale rośnie, osiągnąwszy w 2011 roku wartość blisko 20 miliardów USD⁴¹. Indonezja pogłębia swoje relacje ze Stanami również na płaszczyźnie bezpieczeństwa. USA zawsze jawiły się w tym kraju jako supermocarstwo militarne mogące w razie potrzeby roztoczyć swój parasol ochronny nad państwami ASEAN. Cezurą w reinterpretacji wzajemnych relacji stał się również wybór na prezydenta USA Baracka Obamy. Fakt objęcia stanowiska w Białym Domu

³⁷ A.C. Chandra, L.A. Lontoh, *Indonesia-China Trade Relations: The Depending of Economic Integration and Uncertainty*, International Institute for Sustainable Development 2011, s. 2–4.

³⁸ D. Novotny, op. cit., s. 103–104.

³⁹ Ibidem, s. 103.

⁴⁰ J. McBeth, *Over a Barrel in Oil Search*, FEER, 16.09.2004.

⁴¹ *United States-Indonesia Relations*, www.state.gov, odczyt z 20.05.2013,

przez pierwszego polityka wywodzącego się z rodziny imigrantów. Wiadomość o odejściu prezydenta Busha wywołały wśród Indonezyjczyków prawdziwą euforię. Jawił się on bowiem w oczach większości wyznawców Islamu zamieszkujących Indonezję jako „najeźdźca” państw muzułmańskich. Był często krytykowany m.in. za akcję zbrojną w Afganistanie, a potem w Iraku. Nowy prezydent oznaczał nową jakość w relacjach na linii Dżakarta – Waszyngton. Zarówno naród, jak i elity wychodziły bowiem z założenia, że polityk o takim rodowodzie⁴² lepiej zrozumie specyfikę życia w państwach rozwijających się.

Dyplomacji indonezyjskiej zależy na zacieśnianiu kontaktów ze Stanami Zjednoczonymi także z innego powodu. Należy przywołać tutaj (podkreślane także później w niniejszym artykule) więzi łączące Waszyngton z sąsiadami Indonezji. To wyspiarskie państwo otoczone jest przez wielu sojuszników i partnerów Ameryki. Wietnam, Tajwan, Japonia czy Nowa Zelandia – to tylko niektórzy z nich. Wzmacnianie wzajemnych relacji z USA może przede wszystkim wpłynąć na poprawę wizerunku Indonezji w oczach pozostałych sprzymierzeńców Ameryki, a także umożliwić czuwanie nad poczynaniami Waszyngtonu w regionie, przez co można skuteczniej zabezpieczać własne interesy.

Indonezyjska polityka sąsiedztwa

Od momentu ogłoszenia przez Indonezję niepodległości w 1945 roku państwo to nie potrafiło nawiązać dobrych stosunków z najbliższymi sąsiadami. Codziennością stały się konflikty graniczne, spory o zasoby wodne, problemy związane z nielegalnymi migracjami i zagrożenia ekologiczne. Turbulencje nie ominęły też stosunków z Malezją. Relacji między tymi państwami nie można uznać za dobrosąsiedzkie. Okres od 1949 do 1965 roku w polityce obydwu państw przeszedł do historii jako tzw. *konfrontasi*. Toczyły one między sobą liczne spory graniczne, a stosunki dyplomatyczne *de facto* nie istniały⁴³. Do niełatwych należał również okres lat 90. XX wieku, kiedy oba państwa rozpoczęły walkę o prestiż i przywództwo w regionie (w tym w ramach stowarzyszenia ASEAN). Również obecnie, pomimo wielu płaszczyzn porozumienia, stosunki pomiędzy Dżakartą a Kuala Lumpur nie należą do idealnych. Kością niezgody pozostają roszczenia do bogatych w złoża ropy obszarów wokół Borneo, w tym do wód Morza Celebes. Na

⁴² Ojciec prezydenta Obamy pochodził z Afryki, urodził się w tamtejszym plemieniu Luo zamieszkującym prowincję Nyanaz w Kenii.

⁴³ M.L. Weiss, *Malaysia-Indonesia Bilateral Relations: Sibling Rivals in a Fraught Family*, [w:] *International Relations in Southeast Asia*, red. N. Ganesan, R. Amer, Singapur 2010, s. 171–173.

przykład decyzja administracji malajskiej o przyznaniu w tym regionie koncesji wydobywczej koncernowi petrochemicznemu Shell wywołała ostrą reakcję ze strony Dżakarty. Tamtejsze władze wysłały nawet w sporny region samoloty i okręty wojskowe. Sytuacja stała się na tyle groźna, że media indonezyjskie nazwały to zajście początkiem *konfrontasi II* w relacjach między oboma państwami⁴⁴.

Elementem rzutującym na stosunki między Indonezją i Malezją pozostaje również kwestia nielegalnej migracji Indonezyjczyków do Malezji. Szacuje się, że na dzień dzisiejszy w Malezji może przebywać nawet 1,5 mln pracowników z Indonezji, co stanowi blisko siedemdziesiąt procent wszystkich obcokrajowców w tym państwie⁴⁵. Problematyczną kwestią pozostaje nie tylko sam napływ nielegalnych imigrantów, ale i sposób ich traktowania przez tamtejsze władze i sektor prywatny. Zarówno warunki pracy, jak i życia Indonezyjczyków w Malezji pozostają na katastrofalnym poziomie. Często także są oni wykorzystywani przez tamtejszych pracodawców, nie są im wypłacane wynagrodzenia, a w trakcie sporów pozbawieni zostają jakichkolwiek praw ze względu na swoje pochodzenie i brak zgody na legalny pobyt. Cieniem na wzajemnych relacjach kładą się również kwestie związane z postępującą w Indonezji degradacją środowiska, dotyczące zwłaszcza niekontrolowanej wycinki lasów, wypalania terenów zielonych oraz zanieczyszczenia powietrza.

Pomimo licznych kwestii spornych, istnieje między tymi państwami także wiele płaszczyzn strategicznego partnerstwa i współpracy. Od końca lat 90-tych podpisały one liczne porozumienia i umowy skutkujące m.in. pogłębieniem stosunków na płaszczyźnie gospodarczej. Świątując w 2006 roku pięćdziesiątą rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych, Malezja i Indonezja podkreśliły wagę wzajemnej współpracy w dziedzinie handlu i inwestycji. Malezja jest obecnie czwartym największym inwestorem bezpośrednim w Indonezji⁴⁶ i stanowi jeden z głównych rynków zbytu dla tamtejszych towarów. Zwiększa się również rola współdziałania w dziedzinie bezpieczeństwa i przeciwdziałania terroryzmowi. Niewątpliwym spoiwem wpływającym na zacieśnianie relacji łączących omawiane państwa pozostają również podobieństwa natury kulturowej i religijnej. Zarówno Indonezja, jak i Malezja to obszary, na których dominują wyznawcy Islamu, a tamtejsze języki urzędowe (*bahasa Indonesia* i *bahasa Malaya*) są niemal identyczne. Klamrą spinającą interesy tych państw pozostaje także ich członkostwo w ASEAN, w którym obydwa są motorami napędowymi całej organizacji.

⁴⁴ Ibidem, s. 175.

⁴⁵ D. Asmarani, C. Hong, *Indonesia and Malaysia Spats Expected to Blow Over*, Straits Times, 12.10.2007, s. 13.

⁴⁶ M.L. Weiss, op. cit., s. 171.

Podobnie jak w sytuacji Malezji, tak i w przypadku pobliskiego Singapuru jego relacje z Indonezją podlegają znacznym fluktuacjom, przechodząc od okresu napięć, do momentów bliskiej współpracy. Rząd centralny w Dżakarcie zdaje się zaawżać, a nawet wykorzystywać dysproporcje między tymi krajami, opierając na nich wzajemne stosunki. Singapur, jak powszechnie wiadomo, to małe i niezbyt znaczące pod względem liczebności populacji i zasobów naturalnych państwo-miasto. Z drugiej jednak strony stanowi on centrum finansowe regionu i przeznacz na wzmocnienie swej obronności większy procent z budżetu państwa niż Indonezja⁴⁷. Dla Dżakarty Singapur odgrywa kluczową rolę w kreowaniu jej polityki sąsiedztwa ze względu na kilka aspektów. Po pierwsze łączy te kraje (podobnie jak w przypadku Malezji) głównie współpraca gospodarcza. Wartość wymiany handlowej pomiędzy nimi wyniosła w 2012 roku blisko 80 miliardów USD, wzrastając o blisko 1,5 miliarda w stosunku do roku 2011⁴⁸. Jako drugi element należy wymienić współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa i walki ze zorganizowaną przestępczością. Zacieśnianiu więzi na tych płaszczyznach miało służyć m.in. podpisanie w 2005 roku Porozumienia o Współpracy ws. Obrony (*Defence Cooperation Agreement – DCA*)⁴⁹. Umowa ta miała dotyczyć m.in. zapewnienia w Indonezji zaplecza ćwiczebne dla sił zbrojnych Singapuru i wymiany technologii wojskowych. Implementacja porozumienia napotkała wprawdzie na opór ze strony indonezyjskiej legislatury, jednakowoż sam fakt rozmów w tej dziedzinie należy uznać za istotny postęp we wzajemnych relacjach. Trzecim czynnikiem stanowiącym o znaczeniu relacji między Indonezją a Singapurem jest fakt, że Dżakarta doskonale zdaje sobie sprawę z bliskich więzi łączących Singapur z USA, dlatego też panuje tam przekonanie, że musi ona ściśle te stosunki monitorować. Niejednokrotnie dochodziło już bowiem do sporów pomiędzy sąsiadami w odniesieniu do działań administracji amerykańskiej. Problemem stało się wsparcie Singapuru dla interwencji wojsk amerykańskich w Afganistanie i Iraku oraz propozycja większego zaangażowania floty USA w walce z piractwem morskim w regionie Azji Południowej⁵⁰. Dżakarta dobrze rozumie, że utrzymując bliższe relacje z Singapurem, może ograniczyć poparcie tego kraju dla wzmocnienia amerykańskiej obecności w regionie. Jako czwarty element, podobnie jak ma to miejsce w stosunku do Malezji, należy wskazać fakt przynależności Singapuru do ASEAN. Państwo to, pomimo swojego niewielkiego obszaru, jest jednym z najbogatszych członków sto-

⁴⁷ T. Huxley, *Defending the Lion City, The Armed Forces of Singapore*, St. Leonards 2000.

⁴⁸ *Stronger Ties with Indonesia Augurs Well for Singapore Companies: Rikvin*, <http://www.rikvin.com>, odczyt z 18.05.2013.

⁴⁹ N. Hamilton-Hart, *Indonesia-Singapore Relations*, [w:] *International Relations...*, s. 207.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 210–214.

warzyszenia, a jego głos liczy się na forum tej organizacji, dlatego też dla dobra całego regionu Indonezja powinna zacieśniać z nim stosunki.

Jednym z największych orędowników uzyskania przez Indonezję niepodległości w latach czterdziestych ubiegłego stulecia była Australia. Państwo to, położone w bliskim sąsiedztwie Indonezji, ogrywa kluczową rolę w procesie kreowania polityki zagranicznej przez władze w Dżakarcie. Wzajemne relacje nie należały jednak do najłatwiejszych. Szerokim echem we wzajemnych stosunkach odbiła się kwestia uzyskania niepodległości przez Timor Wschodni, terroryzm oraz kwestia Papui⁵¹. Przyjaźń między wskazanymi partnerami opiera się m.in. na bliskiej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i gospodarki. Wartość wzajemnej wymiany handlowej w latach 2011–2012 wyniosła blisko 15 miliardów USD, zaś wysokość australijskich inwestycji osiągnęła prawie 5,5 miliarda⁵². Indonezja jest także głównym beneficjentem australijskiej pomocy gospodarczej. Spośród zagranicznych darczyńców rząd w Canberze w największym wymiarze partycypował w pomocy dla Sumatry po wielkim tsunami z 2004 roku, a w roku 2008 przeznaczył 650 milionów USD na walkę z kryzysem gospodarczym w Indonezji⁵³.

Szczególnie delikatne w relacjach między tymi państwami pozostają kwestie bezpieczeństwa. Największe zadrażnienia wywoływała przez lata kwestia terroryzmu. Kluczowymi momentami stały się bez wątpienia zamachy na Bali w 2002 roku oraz wybuch bomby przy ambasadzie Australii w Dżakarcie dwa lata później. Kością niezgody stało się również zaangażowanie australijskich władz w konflikt w Timorze Wschodnim, wsparcie organizacji działających na rzecz ruchów wyzwoleniczych na Papui oraz ogłoszona pod koniec lat 90. XX wieku tzw. doktryna Howarda⁵⁴. Pomimo wielu nieporozumień i utarczek, Australia zawsze zajmowała kluczową pozycję w polityce obronnej i dotyczącej bezpieczeństwa Indonezji. Służyć temu miało podpisanie porozumienia o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa pomiędzy obydwojma państwami w 1995 roku⁵⁵, zaś w ostat-

⁵¹ R. Chauvel, *The Centrality of the Periphery: Australia, Indonesia and Papua*, [w:] *Different Societies, Shared Futures Australia, Indonesia and the Region*, red. J. Monfries, Singapur 2006, s. 106–123.

⁵² *Indonesia-Australia Comprehensive Economic Partnership Agreement Negotiations*, Department of Foreign Affairs and Trade 2013, <http://www.dfat.gov.au/>, odczyt z 19.05.2013.

⁵³ M. Phil; *Australia Offers Funds to Help Indonesia Survive Global Credit Crisis*, Voice of America, 28.12.2008.

⁵⁴ John Howard był premierem Australii sprawującym władzę w latach 1996–2007. We wrześniu 1999 roku ogłosił on tzw. doktrynę Howarda mówiącą o przyjęciu przez Australię bardziej aktywnej postawy w dziedzinie bezpieczeństwa. Dotyczyła ona zagwarantowania utrzymania większego bezpieczeństwa w regionie Azji i dopuszczała nawet interwencję wojsk australijskich na obszarach dotkniętych konfliktami. Doktryna oznaczała przyjęcie przez Australię roli „Deputy Sheriff” w regionie, na wzór tej sprawowanej przez USA m.in. na kontynencie amerykańskim.

⁵⁵ D. Novotny, op. cit., s. 251.

niej dekadzie – tak zwanego Porozumienia z Lombok (*Lombok Agreement*) z 2006 roku gwarantującego wzajemne bezpieczeństwo⁵⁶.

Za pogłębieniem relacji z Australią stoją także inne przyczyny, związane ze zwiększającą się rolą USA i Chin w regionie. Australia to jeden z najbliższych sojuszników Stanów Zjednoczonych, które, jak było już to wspomniane, coraz częściej wykazują zainteresowanie kontynentem azjatyckim. Zbyt bliskie relacje południowego sąsiada Indonezji z zamorskim sojusznikiem, w połączeniu z amerykańską współpracą z pobliską Japonią i Singapurem, to zagrożenie dla żywotnych interesów tego kraju. Państwo to więc (podobnie jak w przypadku budowania więzi z Singapurem) stawia sobie za cel ustanowienie partnerstwa z Canberrą, co może choćby pośrednio przyczynić się do osłabienia wpływów USA w regionie⁵⁷. W odniesieniu zaś do relacji z Chińską Republiką Ludową należy pamiętać o silnym zaangażowaniu Indonezji na rzecz członkostwa Australii w *East Asia Summit* (EAS). Forum to miało stać się kolejną płaszczyzną integracji i współpracy dla narodów regionu południowo-azjatyckiego. Administracja indonezyjska obawiała się jednak, że może ono zostać zdominowane przez władze w Pekinie, dlatego też podjęła usilne starania na rzecz włączenia do tej formy współpracy także Australii, Nowej Zelandii i Indii. Taktyka ta miał zapewnić przeciwwagę dla potęgi Chin⁵⁸. Kroki te mogą więc świadczyć o tym, że Indonezja widzi w Australii partnera, a być może nawet i przyjaciela, z którym jest w stanie przeciwstawić się wpływom innych państw w swoim sąsiedztwie.

Transformacja polityczno-gospodarcza Indonezji po 1998 roku miała kluczowy wpływ na obraz współczesnej polityki zagranicznej tego państwa. Zapoczątkowane pod koniec prezydentury Suharto otwarcie na świat i normalizacja stosunków z innymi podmiotami stały się początkiem wielkiej rewolucji w procesie kreowania polityki zagranicznej Indonezji. Uznanie nowych wartości, takich jak demokratyzacja, prawa człowieka i walka z ubóstwem, uczyniło z nich determinanty procesu kształtowania polityki zagranicznej państwa. Ponadto Indonezja rozpoczęła proces przyjmowania bardziej aktywnej roli w regionie i na świecie, inicjując rozliczne działania i porzucając wizję państwa niezaangażowanego. Priorytetami indonezyjskiej polityki zagranicznej stały się nie tylko takie kwestie, jak bezpieczeństwo i gospodarka, ale i całkowite *novum* w postaci polityki proekologicznej, wymiany kulturowej czy działań na rzecz praw człowieka. Nacisk został położony także na normatywizację współpracy w tych obszarach przez tworze-

⁵⁶ *Agreement between the Republic of Indonesia and Australia on the Framework for Security Cooperation*, <http://www.dfat.gov.au>, odczyt z 19.05.2013.

⁵⁷ T. Novotny, op.cit., s. 253.

⁵⁸ Ibidem, s. 263–265.

nie i przystępowanie do wielu umów i traktatów międzynarodowych. Całkowicie nową postawę daje się zauważyć także w relacji do innych podmiotów stosunków międzynarodowych. Zredefiniowaniu zostaje poddana m.in. polityka sąsiedztwa. Podejmuje się kroki na rzecz normalizacji stosunków nie tylko z Malezją czy Singapurem, ale także z Brunei Darussalam i Papuą Nową Gwineą. Punktem zwrotnym staje się odmrożenie relacji z Chinami, partnerstwo z Australią i Nową Zelandią, a także ukształtowanie nowego podejścia w stosunku do Stanów Zjednoczonych. Należy pamiętać także, że nie tylko powiązania bilateralne stały się kluczowym celem polityki zagranicznej Indonezji, ale także możliwość coraz głębszej integracji w ramach światowych organizacji i forów. Jednym z priorytetów stała się metamorfoza ASEAN i wprowadzenie tej organizacji na światowe salony jako liczącego się i cieszącego się respektem podmiotu współczesnych stosunków międzynarodowych. W tym miejscu należy zaznaczyć także, że w najbliższych latach można spodziewać się coraz większego wzrostu pozycji i zaangażowania władz indonezyjskich na świecie. Świadome są one swojego potencjału i wyzwań, jakie stawia przed nimi opinia publiczna, a także korzyści, jakie z tym się wiążą, dlatego też należy spodziewać się utrzymania dotychczasowych trendów w polityce zagranicznej Indonezji, a nawet jeszcze większego zaangażowania tego państwa na arenie światowej.